

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....5

ПЕРЕДМОВА7

РОЗДІЛ 1.

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

- 1.1. Історіографія дослідження феномену наукової експертизи в адміністративно-юрисдикційній діяльності у вітчизняній правовій доктрині 11
- 1.2. Сутність, ознаки і поняття наукової експертизи в адміністративно-юрисдикційній діяльності, його співвідношення із суміжними правовими поняттями 33

РОЗДІЛ 2.

ЗМІСТОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

ФЕНОМЕНУ НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

В АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНИХ ВІДНОСИНАХ

- 2.1. Мета і завдання, предмет, об'єкти і принципи наукової експертизи в адміністративно-юрисдикційній діяльності 52
- 2.2. Види наукової експертизи при здійсненні адміністративно-юрисдикційної діяльності 76
- 2.3. Поняття і система суб'єктів наукової експертизи в адміністративно-юрисдикційних провадженнях 97

РОЗДІЛ 3.
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ
НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ
В АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
ТА НАПРЯМИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід використання
результатів наукової експертизи
в адміністративно-юрисдикційній діяльності..... 118

3.2. Напрями вдосконалення правових
механізмів використання наукової експертизи
в адміністративно-юрисдикційних
відносинах в Україні 151

ВИСНОВКИ 179

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 187

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

1. Аб. – абзац
2. Австрія – Австрійська Республіка
3. АзР – Азербайджанська Республіка
4. АЮ – Адміністративно-юрисдикційна
5. Болгарія – Республіка Болгарія
6. ВАСУ – Вищий адміністративний суд України;
7. ДКСЕз – Державний комітет судових експертиз
8. ДПрСУ – Державна прикордонна служба України
9. ДСУ – державні спеціалізовані установи
10. ДФСУ – Державна фіскальна служба України
11. ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини
12. затв. – затверджено
13. ЗУ «Про судову експертизу» – Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038
14. ЗУ «Про наукову і науково-технічну експертизу» – Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 10.02.1995 р. № 51/95
15. КАСУ – Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р. № 2747-IV
16. КЕДУ – Кодекс експертної діяльності в Україні
17. КирР – Киргизька Республіка
18. КМУ – Кабінет Міністрів України
19. Конвенція 1950 р. – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, схвалена урядами держав – членів Ради Європи 04.11.1950 р.
20. КпАП – Кодекс про адміністративні правопорушення України від 07.12.1984 р. № 8073-X
21. КПК – Кримінально-процесуальний кодекс України
22. КСУ – Конституційний Суд України
23. МВС – Міністерство внутрішніх справ
24. МКУ – митний кодекс України
25. МЮОУ – Міністерство юстиції України
26. НДІСЕ – науково-дослідний інститут судових експертиз

27. НДЕКЦ – науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
28. НПА – нормативно-правовий акт
29. Наук експертиза – наукова експертиза
30. ОБСЄ – Організація безпеки та співробітництва в Європі
31. ОКР – освітньо-кваліфікаційний рівень
32. п. – пункт
33. ПМР – Придністровська Молдавська Республіка
34. пп. – підпункт
35. Проект АПКУ – Адміністративно-процедурний кодекс України від 03.12.2012 № 11472
36. Проект Закону «Про СЕД» – Про судово-експертну діяльність в Україні : проект Закону України від 06.08.2013 р.
37. РБ – Республіка Білорусь
38. РВір – Республіка Вірменія
39. РК – Республіка Казахстан
40. РМ – Республіка Молдова
41. РТж – Республіка Таджикистан
42. РУз – Республіка Узбекистан
43. РФ – Російська Федерація;
44. СБУ – Служба безпеки України
45. СЕУ – судово-експертні установи
46. Сербія – Республіка Сербія
47. СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
48. ст. – стаття / століття (за контекстом)
49. СЕУ – судово-експертні установи
50. УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
51. Фінляндія – Фінляндська Республіка
52. Франція – Французька Республіка
53. ФРН – Федеративна Республіка Німеччина
54. Чехія – Чеська Республіка
55. ЦПК – Цивільно-процесуальний кодекс
56. Швейцарія – Швейцарська Конфедерація
57. Швеція – Королівство Швеція

ПЕРЕДМОВА

Нині в нашій країні продовжуються трансформації суспільних відносин у напрямі утвердження цінностей відкритого громадянського суспільства і правової держави, підвалиною яких є максимально ефективне забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Створення потрібних для цього правових механізмів та виконавчих інститутів значною мірою сукупно вичерпується теоретичною діяльністю вчених-адміністративістів і практичною реалізацією їхніх найвдаліших розробок. Виокремлення в рамках адміністративного права проблем діяльності вітчизняних адміністративно-юрисдикційних органів спостерігається в низці наукових робіт, у змісті яких вбачається наявність реальних фактичних підстав для проведення дослідження, а саме: суперечливість і застарілість термінологічного апарату чинного законодавства, неповнота, неузгодженість і недостатня ясність змісту загальних засад (принципів) адміністративно-юрисдикційного процесу, нерозвиненість процедур встановлення істини і доказування в рамках цього процесу тощо. На законодавчому рівні ці факти підтверджуються штучною статичністю правових норм адміністративного процесу, наприклад: відсутністю комплексного, системного оновлення Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X, не набрання чинності Законом України «Про державну службу» від 17.11.2011 № 4050-VI, несхваленням Адміністративно-процедурного кодексу України (проект від 03.12.2012 № 11472), Закону України «Про дисциплінарну відповідальність державного службовця України» від 17.03.2009. Така їх якість виявляє непридатність адміністративно-процесуальних норм до ефективного правового регулювання відповідної сфери суспільних відносин, зокрема в частині проведення експертних досліджень під час розгляду та вирішення справ адміністративно-юрисдикційного характеру. Питання таких досліджень нині врегульовано законодавчими актами 90-х років ХХ ст., норми яких потребують принципово іншого викладу, розширення і систематизації,

враховуючи, що учасники адміністративно-правових відносин усе більшою мірою прагнуть отримати від них максимально позитивний результат – частку від соціального прогресу українського суспільства. У зв'язку з цим питання наукової експертизи в адміністративно-юрисдикційній діяльності набули важливого значення в адміністративно-правовій практиці.

Усі ці практичні проблеми актуалізують розробку теоретичних положень зазначеної експертизи на рівні доктрини як адміністративного права, так і у канві тих галузей правових досліджень, де глибоке вивчення експертної діяльності відбувається десятиліттями і вже стало традицією для представників таких наук, зокрема для українських фахівців із кримінального процесу, судової експертизи, а саме: В. Басая, Л. Головченка, В. Гончаренка, Ю. Грошевого, М. Костицького, М. Михеєнка, В. Нора, В. Тертишника, В. Шепітька, В. Шибіка, М. Шумила та ін. Відомості про особливості використання експертизи в межах адміністративного процесу (поняття «експертиза», правовий статус експерта як суб'єкта надання експертного висновку тощо) зустрічаємо в численних роботах Н. Александрової, О. Бандурки, В. Бевзенка, В. Бердника, Н. Вапнярчука, В. Гончаренка, С. Гусарова, Р. Калюжного, Л. Касьяненко, Т. Коломоєць, В. Колпакова, А. Комзюка, О. Кузьменко, В. Курила, Д. Лук'янця, Р. Мельника, О. Миколенка, Р. Куйбіди, В. Любліна, Н. Нижник, Т. Новікової, О. Пасенюка, Д. Приймаченка, Л. Романенко, Ю. Руснака, В. Скавроніка, С. Стеценко, М. Тищенко, А. Школика та інших вітчизняних вчених-адміністративістів. Теорія наукової експертизи, що склала основу нашої роботи, розробляється також В. Семчиком, О. Поліводським та ін. Низку питань, які стосуються порушеної нами проблематики, розкрили Т. Аверьянова, Р. Белкін, А. Вінберг, Т. Волчецька, В. Голікова, А. Зініна, Є. Іщенко, Л. Карнєєва, Ю. Корухова, Н. Майліс, Ю. Орлов, Р. Рахунова, О. Росинська, А. Усов, А. Шляхов та інші зарубіжні вчені. Крім досліджень зазначених авторів, для створення теоретико-методологічної бази нашої дисертації були використані праці з теорії права (принципів, механізмів реалізації, правовідносин,

юридичної відповідальності тощо): С. Алексеева, С. Гусарева, О. Зайчука, Д. Керімова, М. Козюбри, А. Колодія, О. Копиленка, В. Лазарева, П. Недбайла, М. Оборотова, С. Погребняка, П. Рабіновича, О. Тихомирова та ін. Додатковими джерелами дослідження слугували: правова публіцистика, праці з філософії науки, економіки та інших наук.

Водночас системна і ґрунтовна робота з проблем наукової експертизи в адміністративно-юрисдикційній діяльності, попри її важливе значення для забезпечення належного правопорядку у сфері адміністративно-правових відносин, у вітчизняній та зарубіжній адміністративно-правовій доктрині відсутня. Ці обставини стали важливою передумовою обрання теми дисертації. Її розкриття зумовлена необхідністю заповнити прогалини в юридичній науці з питань наукової експертизи в адміністративно-юрисдикційній діяльності, покликане сприяти підвищенню якості створення і застосування адміністративно-процесуальних норм про експертну діяльність. Отже, тема цієї роботи актуальна для наукового дослідження.

Враховуючи зазначене вище, метою роботи стало визначення сутності та зміст наукової експертизи в адміністративно-юрисдикційній діяльності. Відповідно до поставленої мети основними завданнями дослідження є:

- окреслення історіографії дослідження феномену наукової експертизи в адміністративно-юрисдикційній діяльності у вітчизняній правовій доктрині, а також його етапів із формулюванням специфічних рис кожного;

- визначення сутності, основних ознак поняття наукової експертизи в адміністративно-юрисдикційній діяльності, що необхідні для з'ясування природи позначуваного ним феномену, формулювання відповідної юридичної дефініції та відмежування її від суміжних понять;

- характеристика мети і завдань, предмету, об'єктів і принципів наукової експертизи в адміністративно-юрисдикційній діяльності

- виокремлення найбільш суттєвих видових класифікацій наукової експертизи при здійсненні адміністративно-юрисдикційної діяльності;

– розкриття поняття і системи суб'єктів наукової експертизи в адміністративно-юрисдикційній діяльності;

– з'ясування зарубіжного досвіду використання результатів наукової експертизи в адміністративно-юрисдикційній діяльності та пріоритетів його запозичення в нашій країні;

– виявлення основних напрямів вдосконалення правових механізмів використання наукової експертизи учасниками адміністративно-юрисдикційних відносин в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів відображена у висновках цієї роботи, яка є першим у вітчизняній адміністративно-правовій науці комплексним монографічним дослідженням наукової експертизи в адміністративно-юрисдикційній діяльності. Ці результати становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані для подальшої розробки теоретичних і прикладних проблем наукової експертизи в адміністративно-юрисдикційній діяльності, а також у правотворчій та в правозастосовній діяльності.

РОЗДІЛ 1.

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ НАУКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Історіографія дослідження феномену наукової експертизи в адміністративно-юрисдикційній діяльності у вітчизняній правовій доктрині

Судова експертиза, як і адміністративний процес, виникли у зв'язку з потребами суспільної практики. Випадки запрошення в суд експертів були відомі ще у давньоримському судовому процесі, де в такій ролі виступали землеміри та спеціалісти з почерку. У кримінальному процесі перші згадування про судові експертизи пов'язані з медичною експертизою, наприклад, в працях Гіппократа (400 р. до н.е.) розглядалися питання дослідження механічних пошкоджень на тілі [73, с. 145], у т. ч. тих, які виникли внаслідок вчинення злочинів проти життя і здоров'я людини. Використання знань у галузі медицини в окремих випадках вважали за обов'язкову вимогу, без виконання якої не можна було виносити судового рішення [266, с. 20].

Першочергове застосування експертизи під час розслідування таких справ вочевидь було зумовлено важливістю доведення обставин злочинів, які завдають великої шкоди нормальному перебігу і прогресу суспільних відносин, а також об'єктивною неможливістю їх достовірного встановлення за допомогою будь-яких інших засобів доказування. Тому первинно проблеми експертної діяльності ставали предметом уваги вчених, які спеціалізуються на вивченні кримінально-правових наук.

Окремі науковці у коментарях до російського законодавства давніх часів вказують на те, що у судочинстві використання спеціальних знань через експертизу вже було закріплено царським Указом від 06.03.1699 р. «Про порядок дослідження підписів на

кріпосних актах у випадку виникнення щодо їх справжності спору або сумнівів», відповідно до якого для встановлення справжності підпису треба було запрошувати до суду писців як обізнаних у каліграфії людей [238, с. 300]. Певні законодавчі приписи щодо залучення фахівців у галузі медицини до участі у кримінальному процесі містяться в Артикулі Військовому 1716 р. (вказувалось на обов'язковість встановлення причин смерті, яка сталась внаслідок бійки), царському Указі від 18.12.1828 р. (наведено докладну регламентацію діяльності лікаря щодо судового розтину тіл померлих осіб), Статут лікарський (увійшов до Зведення законів Російської Імперії 1832 р.) [249, с. 154; 248, с. 46].

Вперше поняття «обізнані особи» вживається у Судових статутах Російської імперії 1864 р. і позначаються ним люди, які поряд зі свідками запрошуються до суду для пояснення певного предмета або для перевірки зробленого вже дослідження [133, с. 18]. Діяльність таких осіб у проведенні досліджень із використанням спеціальних знань в інтересах кримінального судочинства не визнавалася на той час самостійним видом процесуальної діяльності і вважалася складовою частиною дій судових слідчих. Утім саме цей час став точкою відліку формування основ експертної діяльності [133, с. 5], коли було сформовано науково-методичні й організаційні основи експертної діяльності, які у подальшому будуть відображені у кримінальному і цивільному процесуальному законодавстві – низці окремих нормативних документів, що прийняті у зв'язку з проведенням судової реформи, наприклад, у Циркулярі Міністерства юстиції Російської імперії від 10.01.1877 р., який містить припис про те, що експертів треба зазначати в особливому списку, а не в загальному поряд із свідками, при цьому за всіх умов суд не повинен вважати експертів свідками [238, с. 317; 136, с. 120].

Як вірно відзначив І. Крилов: «Адміністративна експертиза у дореволюційній Росії застосовувалась у широкому масштабі, але загальної законодавчої регламентації її не існувало. Уряд обмежувався окремими актами, що регламентували порядок і умови експертизи при перевірці справжності монет, кредитних білетів, документів, що видавалися архівними установами і т. д.»